

SEXUÁLNÍ MORÁLKA V ČECHÁCH : OD KONZERVATISMU K LIBERALISMU

SEXUAL MORALITY IN THE CZECH REPUBLIC : FROM CONSERVATISM TO LIBERALISM

Jiřina Vířavová

Katedra speciální pedagogiky Pedagogické fakulty UK v Praze

speciální pedagogika, 2. rok studia, prezenční forma studia

viravova.j@seznam.cz

Školitel: **doc. PhDr. Boris Titzl, PhD. (boris.titzl@uhk.cz)**

Klíčové slova

sexualita, sexuální patologie, rodičovstvo, rodina, dítě

Klíčová slova

sexualita, sexuální patologie, rodičovství, rodina, dítě

Morálka v české společnosti se v posledních desetiletích poměrně rozvolnila. Opouští se tradiční hodnoty a prosazuje se konzumní způsob života. Jednu z tradičních hodnot, která stále více podléhá vlivům modernizace, představuje rodina. V této svébytné instituci došlo na pozadí politických a ekonomických změn k zásadní přestavbě vztahů mezi jejími členy. Dochází v ní k neustálému oslabování jejích funkcí (1), z čehož následně plynou mnohá rizika, a to především pro děti. Rodina ztrácí svou integritu a stává se nestabilním prostředím.

Tento článek se věnuje prvním formálním nařízením na území Čech, které se snažily upravovat intimní poměry v původních slovanských rodinách. Dále nabízí pohled na zvyklosti v sexuálním chování členů tradiční rodiny 19. a 20. století, přes dopad zlomové éry sexuální revoluce v 60. letech 20. stol., po současnou liberalizaci v sexu. Přínosem by mělo být závěrečné shrnutí, věnované posouzení dopadu této společenské proměny v nahlížení na sexuální chování, a to především se zřetelem na osobnost dítěte.

Motto: Primárním účelem rozmnožování je ze sociologického hlediska tvorba rodiny. „V nejširším vymezení může být rodina definována jako institucionální zajištění lidské reprodukce, legitimní v dané společnosti, anebo, česky, společností uznávaný způsob, jak mít a vychovávat děti“ (Možný, 2008, s. 116).

Od dob, kdy se reprodukce stala vyšším aktem, se lidé snaží projevy sexuality usměrňovat různými nástroji, z nichž jsou nejběžněji používány legislativní opatření. Ty vymezují to, co je v dané společnosti přijatelné a co je již za hranicemi stanovené normy. „Pudovost člověka je od počátku lidských dějin regulována, ať už tabuizací, totemistickými mýty, náboženskými systémy či zákony. Tyto normy, typické pro daný kulturní okruh, jsou pak předávány především rodinnou výchovou, vlivem školy, vrstevnických skupin a celým společenským prostředím“ (Weiss – Zvěřina, 2001, s. 13 – 14).

Církev byla odedávna mocnou silou, která silně ovlivňovala ráz společenského soužití. Delimitovala nejen osoby, jimž náleželo sexuálně se projevovat, nýbrž také jasně vymezovala majetkové vztahy mezi těmito osobami. Také určovala intenzitu, dobu a ostatní podmínky tak, aby sexuální chování mohlo být v rámci dané společnosti označeno za *lege artis*. V Čechách hovoříme především o římskokatolické církvi.

S jasným zřetelem na restriktivní tendence v oblasti lidské sexuality, se tyto náboženské snahy uplatňovaly v celospolečenském měřítku. Vznikala výlučná vymezení definující podmínky pohlavního styku. Zmiňme Akvinského pojetí soulože: „Pohlavní styk je povolen pouze za splnění tří podmínek: 1. pokud je proveden správným způsobem (tedy vaginální souloží), 2. se správným partnerem (tedy s manželem či s manželkou), 3. za správným účelem (tedy plození dětí)“ (Weiss – Zvěřina, 2001, s. 15). Homosexuální pohlavní styk, onanie, nahodilá soulož, vše, co neodpovídalo pevně zakotveným pravidlům akceptovatelné lidské sexuality středověké společnosti, bylo označováno za hříchy. Tyto církevní myšlenkové pilíře přetrvávají v tradiční podobě (3), ale i v různých modifikacích dodnes. Mimo jiné zasahují do oblastí homogenních manželství, angažují se v otázkách

interrupcí. V důsledku historického vývoje vliv církve oslabil, nicméně je patrné, že sexuální morálka současné společnosti je jejím odkazem zasažena.

V nejstarší právní památce slovanských národů, v *Zakonu sudnym ljudem*, jsou otázky nepřijatelných projevů sexuality upraveny následovně: „Zakon sudnym ljudem žádá uříznutí nosu za svedení zasnoubené dívky, byť se tak stalo s jejím souhlasem“ (Titzl, 2000, s. 158.) Ovšem paradoxně tento zákon ukládá trest „pouze“ patnácti let pokání za smilstvo s jeptiškou. Pozoruhodným jevem v historii naší země je postupně sílící potřeba zákonně upravovat postavení dětí, které nebyly počaty a přivedeny na svět do optimálních sociálních podmínek. S prvním takovým legislativním opatřením se shledáváme za dob vlády Přemyslovců v *Hnězdenské dekretě Břetislavově*, v níž stojí, že děti, které nebyly počaty a porozeny v manželském svazku, tedy děti, jejichž matky byly cizoložnice, byly těmto odebírány a ony ženy byly vyhnány do Uher, odkud se nesměly navrátit zpět do země. Následně je toto ustanovení doplněno privilegiem Soběslavovým, které přikazuje ochránit děti a manželky Němců, kteří se nějakým způsobem provinili. V této době se mnohé literární prameny zmiňují o problematice vysokého počtu případů usmrcování dětí, nejvíce novorozenců. Lze usuzovat, že pravděpodobně proto začaly vznikat jednotlivá právní nařízení, jejichž účel spočíval právě v ochraně života dětí (Titzl, 2000, s. 160).

V preindustriální společnosti představovalo tradiční pojetí rodičovství uzavření manželského svazku za účelem zplodění potomka. Tedy funkce manželství spočívala především v zajištění pokračování svého rodu. Pohlavní styk mezi partnery, v 19. a 1. ½ 20. stol. výlučně mezi manželi, byl povinností. I přesto se dbalo na to, aby žena nebyla k sexu nucena. Ovšem tato shovívavost neměla svůj základ v ohleduplnosti muže k ženě, ale v pověře, že z vynuceného pohlavního styku nevzejde kvalitní potomstvo. „Vysoký počet porodů odpovídal vysokému počtu dětské a kojenecké úmrtnosti, která byla ve srovnání s dneškem více než desetkrát vyšší, a to především ve městech... Pro nezámožnou rodinu znamenaly děti bohatství, pracovní sílu, která měla jednu živit zestárlé a nemohoucí rodiče...“ (Lenderová – Jiránek – Macková, 2011, s. 150).

Tradiční plánování rodičovství probíhalo na pozadí církevního a zemědělského roku. Uvádí se, že ve 20. letech 19. stol. byl zaznamenán v důsledku zvýšení průměrného věku uzavírání manželství pokles porodnosti. (2) K poklesu porodnosti došlo i na přelomu 40. a 50. let 19. století, kdy k regulaci počtu dětí došlo pravděpodobně v důsledku velké neúrody obilí a nedostatku brambor. „Záměrný pokles manželské porodnosti lze sledovat až od konce 70. let, nikoliv ale v prostředí dolních vrstev. První krok k plánovanému rodičovství neznamenal ještě vykročení k sexuální svobodě. Pro početné 19. století, stojící na poklidných hodnotách řádu a pořádku... byla sexualita věcí, o níž se nemluvalo“ (Lenderová – Jiránek – Macková, 2011, s. 161). Uvádí se, že vzhledem k snazšímu navazování kontaktů mezi lidmi, a vzhledem k četným možnostem pozorování sexuálního puzení u zvířat, byla frekvence pohlavních styků mezi manželi vyšší na venkově. Naproti tomu se ve městech dbalo hlavně na to, aby nevhodným sexuálním chováním nedošlo k újmě dobrého jména měšťanské rodiny (Lenderová – Jiránek – Macková, 2011, s. 161).

Sak s Kolesárovou uvádí, že o tradiční rodině můžeme hovořit ještě krátce po druhé světové válce. Pak nastalo období velkých politicko-kulturních změn, které s sebou neslo i první snahy záměrné regulace počtu dětí v rodinách. Tyto změny mimo jiné byly prvním krokem k opuštění tradičního reprodukčního tlaku na manželství (Sak – Kolesárová, 2012, s. 110 – 111). „V partnerském soužití se zvyšují citová, intelektuální a sexuální očekávání, později vznikají i nároky na změny v dělbě práce. Výrazně se zvyšuje proměnlivost sociálních kontaktů, tradiční modely chování v rodině buď mizí, nebo již nejsou jednoznačně přijímány“ (Novák, 2006, s. 14). Je patrné, že během vývoje naší společnosti se postupně v oblasti nahlížení sexuální morálky přecházelo od výlučně církevního vedení a tradice, k obecně právním ustanovením. I přes postupující společensko-vědní pokrok dlouho přetrvávaly mezi lidmi různé pověry o lidské sexualitě, které se předávaly z generace na generaci. Nicméně různé mýty o lidské sexualitě si společnost nese dodnes.

Názorový boom zaznamenalo téma lidské sexuality v šedesátých letech, která jsou označována za éru sexuální revoluce. Sexuální revoluci předcházelo několik významných událostí. Ve čtyřicátých letech začal Kinsey s jeho spolupracovníky provádět rozsáhlé výzkumy o sexualitě lidí (Weiss – Zvěřina, 2001, s. 16). Přišel s překvapujícími výsledky, jimiž se mu podařilo nabourat různé pověry o nevěře, autoerotice, homosexuálních zkušenostech aj. Desetiletí po jeho výzkumu

zrealizovali W. Masters a V. Johnsonová výzkum nový, a to v laboratorních podmínkách, jímž dovršili vědeckou objektivizaci lidské sexuality. V té době se počaly ozývat hlasy žen lobující za jejich práva, nevyjímaje práva na rozhodování o počtu svých dětí (Weiss – Zvěřina, 2001, s. 16). Jak autoři dále zmiňují, ke skutečné svobodě v oblasti sexuality však došlo až s rozmachem antikoncepčních metod. Přirozeně se jako první objevily na trhu kontracepční metody mechanické, a to pánský kondom, a až po něm, ve zmiňovaných šedesátých letech, přišla na trh kontracepční metoda hormonální, určená ženám. Západní svět se stal místem vzniku organizací, jejichž společným motivem byla lidská sexualita, především její osvobození od tradičního striktního pojetí. Různá nově vzniklá lesbická a gay hnutí hlásala svobodu sexu a dovolávala se sexuální rovnoprávnosti (Weiss – Zvěřina, 2001, s. 18). Feministické pokrokové ideologie ve své horlivosti mnohdy ztrácely původní racionální myšlenku a stávaly se ve svém významu kontraproduktivními. „Tento kulturní feminismus je předvojem jakési sexuální kontrarevoluce sedmdesátých a osmdesátých let...“ (Weiss – Zvěřina, 2001, s. 18). Pro 70., 80. a 90. léta byly typické mnohé výzkumy, zaměřené právě na projevy sexuálního chování. Vědeckému zkoumání byly podrobeny otázky z oblasti pedofilie a jiných deviací v objektu. Především na Kinseyho výzkumy pak navazovaly jiné, rozsáhlejší a metodicky propracovanější.

Zmiňovaná vlna sexuální revoluce postoupila o několik let později také do evropských zemí. Rovněž na našem území podstatně ovlivnila sociální klima. Postupná společenská proměna zasáhla a zásadně poznamenala i vztahy v rodině. „*Současná česká rodina prochází krizí*“ – zaznělo na 17. Semináři (v listopadu 2011) o plnění *Úmluvy o právech dítěte* v České republice. Dochází k oddalování porodu prvního dítěte, snižuje se počet sňatků a velmi rychle se zvyšuje počet rozvodů. Jak na semináři uvedl JUDr. Kapitán, ředitel Úřadu pro mezinárodně právní ochranu dětí, z posledních statistik pro rok 2011 vyplývá, že 65 % manželství bylo rozvedeno. Rozvedené manželství přestává plnit svou funkci rodiny a krize, kterou oba rodiče při rozvodovém řízení prochází, se přímo podílí na vytváření prostředí, v němž jsou vychovávány děti. „Četnými autory je rozvod řazen mezi projevy tzv. sociální patologie. Současně však může být považován za určité základní společenské sanační opatření, které má zamezit nesouladu a těžkým konfliktům mezi manželi, má ukončit problematiku soužití a umožnit další životní perspektivy. Tyto základní předpoklady, pro které je rozvod obecně akceptován, se však ne vždy naplňují a pozitivní očekávané změny se neobjeví, naopak dochází k další frustraci, stresu a konfliktům i v době po rozvodu“ (Dunovský, 1999, s. 209). Dochází k zásadním změnám v plnění hlavních úkolů rodiny. Občasné ambice mladých párů na zachování tradičních hodnot rodiny většinou v konfrontaci s nově se utvářejícími ekonomicko-politickými podmínkami rychle vyhasnou. Za přispění individuálního osobního nastavení a různé náročnosti uspokojování primárních a sekundárních potřeb, nelze předpokládat, že by se situace výhledově mohla výrazně zlepšit.

Vnímání pozice dítěte v rodině je současnou společností poněkud odlišné od společnosti preindustriální. V porovnání s tradiční rodinou je významně oslabena reprodukční funkce současné rodiny. Ta je sice stále zachována, nicméně sexuální chování partnerů není jejím jediným účelem.

Ani vzhledem k markantní proměně venkova, nelze předpokládat, že by zdejší obyvatelé plodili děti se záměrem zajistit svá hospodářství. Nehledě na skutečnost, že větší počet dětí dnes nepředstavuje pro rodinu žádné ekonomické zvýhodnění. Přesto ale vesnice zůstávají navzdory migraci intimním prostředím, a naopak jistých změn doznala města. Značná anonymita v nich totiž vytváří optimální podmínky k uspokojování sexuální apetence, za současného minimalizování rizik společenské újmy.

Problém, který se v posledních letech ukazuje v českých rodinách jako zásadní, je vzájemné oddalování dítěte a rodičů. Vztahy mezi nimi ochabují a skutečný zájem o druhého se omezuje na minimum. Opouští se tradiční rodinné hodnoty, které jsou nahrazovány jinými. Konzervatismus české populace se podle výzkumu Sociologického ústavu AV ČR oploštil a nahradil ho liberalismus (Weiss – Zvěřina, 2001, s. 104). Domnívám se, že prostředí, které se vytváří na základech liberalismu, více disponuje podmínkami pro vznik sociálně patologických jevů, nežli prostředí konzervativní. Na principu oslabování společenské kontroly dochází k porušování společensky přijatelných norem chování. V oblasti sexuálního chování hovoříme především o orientaci sexuálního puzení na dítě. Věnujme se podrobněji jeho některým formám.

V souvislosti s otevřením hranic státu v 90. letech a následným vstupem do schengenského prostoru koncem roku 2007 se Česká republika začala potýkat s relativně novým jevem – sexuálním turismem. Ten je udržovaný převážně občany ze strany německy mluvících zemí. V jednom z rozhovorů s Mirkem Topolánkem, v roce 2010, zazněla věta, v návaznosti na kritiku přílišné kontroly českých řidičů v německých zemích těmito slovy: „Neumím si představit, že bychom my na české hranici prohlíželi řidiče rychlých německých vozů, jestli nemají pohlavní choroby, protože sexuální turistika ze strany německých turistů je prostě více rozšířena než u jiných zemí.“ (4)

Termín sexuální turistika se poměrně za velmi krátkou dobu uchytil v běžné jazykové výbavě. „V souvislosti s pachatelem sexuálních trestných činů je na veřejnosti značně rozšířeno klišé o perverzním podivínovi“ (Milfait, 2008, s. 77). Nelze tvrdit, že opak je pravdou, ale většinou se jedná o dobře situované, slušně vyhlížející, důvěryhodné osoby. Z průzkumů vyplývá, že uživatelé sexuálních služeb jsou převážně muži. Skutečnost, že ne výjimečně jsou prodávajícími vlastní rodiče dítěte, činí celou záležitost o to smutnější.

Systém prodeje dítěte rodičem je důmyslný. Ženy, tedy matky, jsou zpravidla přímými prodávajícími, a muži, otcové, činí manažery prodeje. „Dětská sexuální turistika (Child Sex Tourism – CST) je komerční sexuální vykořisťování dětí osobami (muži nebo ženami), které cestují ze své vlastní země do jiné, s úmyslem dopustit se sexuálního zneužití dítěte.“ (5) Obecně platí, že sexuální turistika prosperuje v místech s nízkým ekonomickým potenciálem, kde tvoří značnou část příjmů rodin s nízkou ekonomickou soběstačností. Jedním z dominujících důvodů vzniku sexuální turistiky je pravidlo nabídky a poptávky, v přímé závislosti na jedince s omezenou možností jejich uplatnění na trhu práce. Právě pro tyto osoby představuje zprostředkovávání nebo poskytování sexuálních služeb příležitost k okamžitému, a také krátkodobému zlepšení jejich finanční situace.

Sexuální turismus s sebou přináší značná rizika. Kromě různých deviačních aktivit, sebevražd a nárůstu kriminality v populaci, je spojen především s výskytem pohlavně přenosných chorob. Nejvíce se ale podepisuje na svých dětských obětech. Jejich vystavením sexuálnímu útoku během primární socializace dochází k trvalému zasažení osobnosti a zničení identity dítěte. Některé zdroje v souvislosti se sexuálním turismem zmiňují riziko bludného ekonomického kruhu (Zvěřina, 1992, s. 113), který spočívá v kolísání hodnoty dolaru vzhledem k různým zemím, a tudíž tlačí poskytovatele těchto služeb k přizpůsobování se trhu práce, pod značným tlakem, který je umocněný vědomím o páchání kriminogenní činnosti. Otázkou zůstává, co umožňuje existenci takového jevu, jako je sexuální turismus? Jednu z možných odpovědí shledávám v teorii chicagských sociologů o sociální dezorganizaci společnosti (Munková, 2004, s. 26). Podle ní dochází ke ztrátě pocitu sousedství a k nárůstu anonymity vztahů. Vcelku se reorganizuje město a mezilidské vztahy jsou značně nestabilní. Takové změny jsou doslova podhoubím pro pachatele trestných činů.

Zmiňme další společensky neakceptovatelnou formu sexuálního chování. Využívání dětí pro pornografický průmysl. Oblast distribuce pornografického zboží k zákazníkovi je vzhledem k rozsáhlé internetové síti relativně snadná. Na internetových stránkách Policie České republiky v sekci Útvary policie ČR je uvedeno, že při vyšetřování odhalování dětské pornografie byly provedeny prohlídky domovních a jiných prostor, v nichž byla zadržena výpočetní a ostatní technika pro šíření dětské pornografie. Organizovaná skupina operovala v oblastech Ostravska, Opavska, Šumperska, Prostějovska, Frýdeckomístecka, Novojičínska a Olomoucka. (6) To značí, v jakých lokalitách dochází k centralizaci tohoto sociálně problémového jevu.

Maximální riziko vnímám právě v možnostech, které uživatelé poskytují internet. „Každé kliknutí zabíjí dětskou duši a každý obraz s dětskou pornografií na internetu ukazuje mučení dítěte. A každé zneužití, ať už v souvislosti s pornografií, nebo s prostitucí, zanechává podobné rány jako mučení, prohlásil Curt Becker, ministr spravedlnosti Saska-Anhaltska, po odhalení jedné zločinecké organizace s dětskou pornografií“ (Milfait, 2008, s. 69). Různé blogy a anonymní chaty vytváří u jedince pocit normality a sounáležitosti s ostatními uživateli. Může pak dojít k rozvinutí jakéhosi pseudodojmu, že jeho postoj k sexualitě v rámci aktivní účasti dítěte je normální, a že pouze společnost není dostatečně tolerantní. S tímto souvisí nový jev, tzv. „grooming“ (Blatníková, 2009, s. 45), popisovaný jako snaha nalákat dítě prostřednictvím internetu k osobnímu setkání za účelem sexuálního zneužití.

Groomingu obecně přispívá současná rozrůstající se anonymita v rodině, kdy rodiče ztrácí přehled o volnočasových aktivitách dítěte. Dítě se pak snadno stává potenciální obětí útočníků, jejichž hlavní zbraní je právě získání si důvěry a emoční náklonosti dítěte, které je v tomto směru rodinou deprivované. Slovy Koukolíka: „Nejvýznamnější bezprostřední příčina pláče je však osamění. Většina dětí začne plakat, jakmile je někdo položí do postýlky a přestane se jim věnovat. Jestli-že je někdo vezme do náruče, plakat, za předpokladu, že pláč byl důsledkem osamění, obvykle přestanou“ (Koukolík, 2008, s. 43).

Odrostlé děti již nepláčou v takové míře, jako ty malé, ale na osamění reagují stejně citlivě. Dopady úzkostného osamocení, intenzivní neuspokojení potřeby kontaktu s osobou blízkou, vede k deprivaci dítěte a prožívaná zátěž nutí k hledání vhodné kompenzace, třeba v podobě navázání blízkého kontaktu s naprosto cizí osobou prostřednictvím internetové sítě. „Internet nabízí možnost anonymity a pozměnění identity. Abuser pro jednodušší přístup mění své jméno, věk i pohlaví... Abuser usiluje o získání různých údajů, které zneužije k získání důvěry nebo přímo k nalezení dítěte v reálném světě. Nejdůležitější jsou pro něj reálné informace, např. skutečné jméno, telefonní číslo, adresa bydliště i místa, kde se často nachází, např. školy. Mnoho dětí zveřejňuje své fotky a videozáznamy často ve spojení s dalšími údaji, nebo tak činí jejich rodiče. Tyto informace umožňují vyhledat dítě v reálném světě. Významným zdrojem jsou sociální sítě. Přestože obvykle definují spodní věkovou hranici uživatelů (obvykle 13 – 14 let), britská studie [39] ukazuje, že 27 % dětí ve věku 8 – 11 let tyto služby využívá.“ (7) Dále zdroj uvádí, že společnost Gemius prováděla výzkum zaměřený na chování dětí ve věku 12 – 17 let na internetových sítích. Mimo jiné bylo zjištěno, že v průměru dvě ze tří děti přijaly pozvání od neznámého člověka na osobní schůzku.

Na závěr zmiňme problematiku sexuálního zneužívání dětí vlastními rodiči. Vyjádřit se o tomto jevu, jako o důsledku liberalismu ve společnosti, nelze. Můžeme pouze konstatovat, že současné společenské klima je otevřené otázkám, které byly konzervativní společností tabuizovány. „Celkově se většina pachatelů trestných činů pohlavního zneužívání a znásilnění rekrutuje z řad rodičů poškozených dětí, dále z řad ostatního příbuzenstva (ale to v menší míře) a zcela ojediněle je pachatelem osoba bez bližšího vztahu k poškozenému dítěti.“ (8) Přijmout skutečnost, že dítěti se v rodině nemusí vést automaticky pouze dobře, trvalo desítky let. V 70. letech 20. stol., kdy se na toto téma začaly vést diskuze i na našem území, byla myšlenka o zneužívání či jiném ubližování dětem vlastními rodiči společností neakceptovatelná. Kolik dětských obětí sexuálními útokům v rodině podlelo, nelze spolehlivě stanovit. A to ani v dnešní, tomuto tématu otevřené společnosti. Nemůžeme s přesností určit, tak jako u sexuálního turismu, dětské pornografie nebo groomingu, zda s liberalismem ve společnosti došlo k poklesu, nebo naopak nárůstu obětí tohoto sociálně patologického jevu. Můžeme ale poměrně bezpečně popsat rizikové faktory, které zvyšují riziko výskytu sexuálního zneužívání dětí v rodině.

Mezi tyto faktory řadíme příkladně konflikty mezi partnery, nespokojenost v manželství. I. Možný zmiňuje současné společenské vnímání instituce manželství jako nespravedlivé. Formuluje svá zjištění: „Za prvé, v naprosté většině kultur péče o děti leží na bedrech žen. Nechtěně těhotenství, nemluvě o obtížích každého těhotenství, tedy stojí celoživotně ženu více než muže... Druhou skutečností je, že slast ze sexuálního styku je pro muže vesměs jistější než pro ženu: orgasmus je pro muže při souloži téměř jistý, ženy častěji zažívají v sexu frustraci. Je tedy jen racionální, že muž, aby získal přístup k sexu, musí ženě nevyváženou bilanci dorovnávat jinou odměnou...“ (Možný, 2008, s. 71 – 72). Z toho lze vyvozovat, že v případě, kdy muž není schopen ženě z nějakého důvodu vzniklou ztrátu dorovnávat (příkladně formou ženě vyhovující životní perspektivy, majetkem, potomky apod.), může dojít ke vzniku partnerské nespokojenosti, potažmo rozvodu. Tyto partnerské konflikty se pak mohou v různé formě projevit navenek. Jedním z vyhraněných projevů je patologická sexuální orientace partnera na dítě. „Někdy to může být dlouhá sexuální abstinence v důsledku partnerských konfliktů, nemoci, častého pobývání mimo domov v nemocnici, lázních, služebních cestách [...] a neschopnosti nalézt si vhodný protějšek pro sexuální uspokojení... Další z mnoha možných příčin, proč dospělý sexuálně zneužije dítě, jsou jeho sexuální deviace... Rizikové jsou děti psychicky deprivované, opomíjené a zanedbávané. Takové děti můžeme najít hlavně v dysfunkčních a afunkčních rodinách“ (Dunovský – Dytrych – Matějček, 1995, s. 77 – 79).

Rozvodem dochází k zásadním změnám v plnění hlavních funkcí rodiny. V souvislosti s tím, se v současné době setkáváme s poměrně novým jevem. Ten představují matky samoživitelky. I za účasti primární rodiny na rozpočtu rozbité rodiny, se taková žena ve většině případů ocitá na hraně ekonomické soběstačnosti. Tyto ženy mohou mít v důsledku dlouhodobého stresu a tíživé životní situace tendence přehodnocovat své nároky na partnery. Tyto nároky bývají zpravidla nižší než ty původní, čímž dochází ke vzniku vyššího rizika, že do rodiny vstoupí muž, který dítě jeho partnerky nepřijme. I taková situace zakládá prostředí pro rozvoj patologické sexuální orientace na dítě.

Další rizikový faktor představuje fakt nechtěného dítěte. Šlechtová uvádí, že pro dítě je lépe, kdy je neplánované oběma rodiči, než když je plánované pouze jedním z nich (Šlechtová, 2007, s. 96). Výskyt patologického postoje k nechtěnému dítěti rodičem, který si jej nepřál, je mnohem vyšší, než u všech ostatních případů. Zajisté „fakt nechtěnosti“ nelze plošně klasifikovat jako determinantu patologického chování dospělého vůči jeho dítěti. Nicméně rodinná identita, která se mezi nimi vyvíjí, se v počátku zakládá na jednostranně narušeném vztahu. Jak uvádí Dunovský, rodičovství může být v mnoha směrech porušeno. Uvádí dva základní aspekty, které se na vzniku těchto poruch podílí. Prvním je situace, v níž se rodič nalézá a druhým je primárně osobnost rodiče (Dunovský, 1999, s. 112). Projevem spolupodílení se narušeného počátečního období utváření vztahu rodiče k dítěti, spolu s narušenou osobností rodiče nebo tíživou životní situací, může být sexuální zneužívání dítěte.

V roce 1993 a 1998 proběhlo na území České republiky šetření sexuálního zneužívání dětí mladších než 15 let (Weiss – Zvěřina, 2001, s. 115). Ve výsledcích byl mimo jiné zaznamenán značný nárůst intrafamiliárního zneužívání dětí mezi dvěma zkoumanými obdobími. Autoři uzavírají, že jejich výsledky bádání ukazují i na vysokou míru latence kriminality sexuálního zneužívání dětí. Citlivost tématu spolu s faktorem latence jevu ve společnosti do značné míry brání získání verifikovatelných dat. Realizace věrohodných výzkumných šetření je proto v tomto směru více než těžká. Počet současných dětských obětí sexuálního zneužívání vlastními rodiči můžeme jen odhadovat.

Slovy sexuologa Pastora: „Norem je mnoho: kulturní, biologické, společenské, sociální, statistické, ideální, subjektivní, funkční a další. Neexistuje žádná všeobecně akceptovaná definice určující normalitu v sexu. Rozlišit, co je ještě normální a co je už deviantní, bývá někdy snadné, ale i nesmírně obtížné. Deviantní sexuální chování není automaticky důkazem deviace, stejně jako normální chování úchylku nevyvoloučí... Každý si vlastně může najít normu, jaká se mu hodí. Definice sexuální normality určují více názory sociální a kulturní než medicínské, natož biologické. Navíc se v průběhu let mění...“ (9)

Oblast sexuální morálky je nutné nahlížet v souvislostech. Není to izolovaný jev, vytržení hodný z kontextu lidského vývoje. Hovoříme zde o proměně celospolečenského klimatu, o posunu populace vpřed, o jejím pokroku. Daň, kterou za tento pokrok odvádíme, bychom mohli nazvat v tom nejširším slova smyslu oním posunem od konzervatismu k liberalismu.

Pohlédneme-li na téma sexuální morálky a její proměny od konzervatismu k liberalismu, můžeme konstatovat, že se toho v poměrech českých zase tak příliš neudálo. I přesto, že se tradiční hodnota jakou je rodina přetransformovala do různých podob družských svazků, v zásadě se význam společného žití párů nezměnil. Odhlédneme-li od širokých celospolečenských vlivů typických pro konkrétní údobí, jako byli církevní vlivy, politické či hospodářské, zjistíme, že podstatné změny s sebou nese především technologický pokrok a rozmach přírodních věd. V souvislosti s nimi se pak můžeme zabývat oblastmi, jako jsou příkladně zmíněný grooming nebo rozmach dětského pornografického průmyslu, ale na druhé straně také technizace třeba v porodnictví a v lékařských oborech vůbec.

Dnes jsou úspěšně zachraňovány životy nedonošených dětí, úmrtnost rodiček se snížila na minimum. Naději získávají i neplodné páry a rodit mohou také ženy po těžkých operacích. Díky proočkování populace byly vyhubeny některé nemoci, jako třeba dětská obrna. Ve výčtu úspěchů a drobných vítězství člověka nad přírodou bychom mohli pokračovat dále, ale každé pro, má své proti. A tak přes oslavovaný pokrok lidstva je nutné zvážit také rub dané mince. Pokrok je zpravidla reakcí na nějakou společenskou tristní situaci (opomeneme-li šťastné náhody typu objevu penicilinu). Příkladně rizikové formy sexuálních aktivit jsou podhoubím pro závažné, mnohdy život ohrožující choroby. Kdyby těchto nemocí nebylo, nebylo by ani nových preparátů na jejich hubení či alespoň

pozastavení (zmiňme uznávaný, značným dílem i českého chemika A. Holého, lék na virus HIV). Anebo by jich třeba i bylo, ale podstatně později.

Pokrok je neustále probíhající proces, a to, co za něj označujeme dnes, s odstupem času několika let zežedne. A v proudu takové společenské progrese doznávají značných změn i tradiční hodnoty. V žádném případě by ale neměl být tento vývoj argumentem tam, kde dochází k nevhodnému zacházení s osobností dítěte, k zasažení jeho intimity a rodiny.

Poznámky

- (1) Havlík, za funkční rodinu považujeme takovou, která plní funkci biologickou a reprodukční, emocionální – spolu s tvorbou domova, ekonomickou a socializační, výchovnou funkci (Havlík – Koťa, 2002, s. 68). Lenderová dodává, že vlivem různých společenských změn, jmenuje kapitalistický trh či vznik moderního státu, ochranná a ekonomická funkce rodiny oslabily (Lenderová – Jiránek – Macková, 2011, s. 158). Domnívám se, že funkce rodiny jsou naplňovány v závislosti na podmínkách, které jsou pro rodinu vytvářeny především kulturním a politickým klimatem.
- (2) Nelze tedy hovořit o plánovaném rodičovství v té podobě, jak jej vnímáme v důsledku hormonální antikoncepce a jiných prostředků dnes.
- (3) Příkladně v souvislosti s tradičními postoji římskokatolické církve zmiňme její prostředky kontroly ve vztahu k lidské sexualitě. Status římskokatolického kněžího se pojí s dobrovolným zřeknutím se některých svých sociálních rolí, především pak role rodičovské. Specifikum celibátu se z římskokatolické církve rozšířilo i do ostatních náboženství. Slib čistoty s sebou nese popření přirozenosti rozmnožování se, zákaz manželského slibu. „Závazné normy uzavírání manželství pro katolíky stanovil tridentský koncil, který 2. listopadu 1563 přijal soubor textů, z nichž nejdůležitější byl De reformatione matrimonii... Prosazení závěrů tridentského koncilu, dvanácti kánonů (posvátný charakter sňatku, monogamie, pravomoc církve stanovit překážky manželství,... zákaz sňatků kněží, nadřazenost panictví a celibátu nad manželstvím...), nebylo okamžité ani všeobecné“ (Lenderová – Jiránek – Macková, 2011, s. 144). Pravověrní hájí názor, že slib čistoty je dobrovolný. Jim oponují hlasy těch, kteří upozorňují na fakt, že bez složení toho slibu nelze povolání kněze jednoduše vykonávat. Hovoříme tedy o dobrovolnosti s podmínkou. Jedná se o průkaznou kontrolu lidské sexuality.
- (4) *Parlamentní listy*. Topolánek: Němci šikanují české řidiče. [online]. [2013-01-22]
- (5) *International Questions and Answers about the Commercial Sexual Exploitation of Children*, 2008. [online]. [2013-01-02]
- (6) Policie České republiky. *Dětská pornografie*. [online]. [2011-12-22]
- (7) Kovářová, 2009. [online]. [2012-03-08]
- (8) Molnárová, 2002. [online]. [2012-03-09]
- (9) Pastor, 2009. [online]. [2011-12-28]

Literatúra

- DUNOVSKÝ, Jiří. 1999. *Sociální pediatrie*. Vybrané kapitoly. Praha : Grada Publishing, 1999, s. 122 – 209. ISBN 80-7169-254-9
- DUNOVSKÝ, Jiří – DYTRYCH, Zdeněk – MATĚJČEK, Zdeněk. 1995. *Týrané, zneužívané a zanedbávané dítě*. Praha : Grada Publishing, 1995, s. 77 – 79. ISBN 80-7169-192-5
- International Questions and Answers about the Commercial Sexual Exploitation of Children*. ECPAT International, 2008. [online]. Dostupné na: http://www.ecpat.net/ei/Publications/About_CSEC/FAQ_ENG_2008.pdf [2013-02-01]
- KOVÁŘOVÁ, Pavla. 2009. *Projekt bezpečnější internet: teorie a návrh vzdělávacího kurzu*. Brno : MU, FF. Kabinet knihovnictví. [online]. Dostupné na: http://is.muni.cz/th/136790/ff_m/Projekt_Bezpecnejsi_internet.txt [2012-03-08]

- LENDEROVÁ, Milena – MACKOVÁ, Marie – JIRÁNEK, Tomáš. 2011. *Z dějin české každodennosti*. Praha : Karolinum, 2011, s. 144 – 161. ISBN 978-80-246-1683-4
- MILFAIT, René. 2008. *Komerční sexualizované násilí na dětech*. Praha : Portál, 2008, s. 69 – 77. ISBN 978-80-7367-320-8
- MOLNÁROVÁ, Gabriela. 2002. *Několik poznámek k problematice týrání dětí*. [online]. Dostupné na: <http://www.epravo.cz/top/clanky/nekolik-poznamek-k-problematice-tyrani-deti-16435.html> [2012-03-09]
- MOŽNÝ, Ivo. 2008. *Rodina a společnost*. 2. upravené vydání. Praha : SLON, 2008. 324 s. ISBN 978-80-86429-87-8
- MUNKOVÁ, Gabriela. 2004. *Sociální deviace*. Praha : Karolinum, 2004, s. 71 – 116. ISBN 80-246-0279-2
- NOVÁK, Tomáš. 2006. *Manželské a rodinné poradenství*. Praha : Grada Publishing a.s., 2006. 108 s. ISBN 80-247-1316-0
- PASTOR, Zlatko. 2009. Jsem normální? Soukromé sexuologické centrum. In: *Z článků a odpovědí MUDr. Zlatko Pastora*. [online]. Dostupné na: <http://www.sex-centrum.cz/publikace/jsem-normalni> [2013-01-08]
- Policie České republiky. Dětská pornografie. In: *Útvary policie ČR*. [online]. Dostupné na: <http://www.policie.cz/clanek/detska-pornografie.aspx> [2011-12-22]
- SAK, Petr – KOLESÁROVÁ, Karolína. 2012. *Sociologie stáří a seniorů*. Praha : Grada Publishing a.s., 2012, s. 110 – 111. ISBN 978-80-247-3850-5
- ŠLECHTOVÁ, Hana. 2007. *Pozice a role dítěte v rodinné socializaci*. [Disertační práce]. Brno : Masarykova universita, Fakulta sociálních studií, 2007. 270 l., 11 l. příl. Školitelé disertační práce Ivo Možný, Francois de Singly.
- TITZL, Boris. 2000. *Postižený člověk ve společnosti*. Praha : Univerzita Karlova v Praze – Pedagogická fakulta, 2000, s. 158 – 160. ISBN 80-86039-90-0
- TOPOLÁNEK, Mirek. 2010. Němci šikanují české řidiče. In: *Parlamentní listy*. [online]. Dostupné na: <http://www.parlamentnilisty.cz/zpravy/zahranici/Topolanek-Nemci-sikanuji-ceske-ridice-160503?diskuse> [2013-01-22]
- WEISS, Petr – ZVĚŘINA, Jaroslav. 2001. *Sexuální chování v ČR – situace a trendy*. Praha : Portál, s.r.o., 2001, s. 13 – 115. ISBN 80-7178-558-X

Summary

The article provides the comprehensive view of development changes in the Czech sexual scene. It monitors this development from traditional attitudes of our society to the present liberal structure. Through the whole text the theme of childhood is observed on the background of sexual morality change. The text describes the changes in sexual morality from the total control of the church to the beginning of the first legal anchoring of sexual morality. The text further introduces the view to the obligation of marriage in the pre-industrial society and also the matter of natality and its adjustment. A dividing line is formed by the article part devoted to the era of sexual revolution in the 60's of the 20th century. This part is followed by the section describing the current situation in Czech families and the relationship changes in them. The final part of the article is devoted to social-pathological phenomena in the current liberal society. The text also introduces topics as sex tourism, child pornography, grooming and sexual abuse of children in families.